

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

Amikor Antal Sándorék nappalijába lépve felfedeztem a falra erősített szerény kis könyvespolcot, rég nem tapasztalt nyugtalanság, leplezhetetlen izgalom vett erőt rajtam. Hogy jó helyre kerültem, az ostoba közhely, sutára sikeredett utalás csupán ahhoz a boldog bódulathoz képest, amit a kötésükről és borítójukról könnyen felismerhető magyar könyvek látványa gerjesztett bennem. Úgy éreztem, hosszúra nyúlt száműzetésemből, a kaszárnya nyomasztó szellemi sivárságából valami ellenállhatatlan, játékony erő ragadott ki, felemelt, s azon nyomban átadott a lebegésnek, amely az elemi ösztönök szintjén testmozdulataimat is hatalmába kerítette. Sándor, aki épp a konyhába indult valami kis trakta után, kissé értetlenül nézett vissza a dohányzóasztal fölött áthajló, a könyvek felé törekvő alakomra, de megértve, hogy miről van szó, a fejét csóválva nevetett:

– Csak nyugodtan vedd el, ami érdekel. El is viheted, olvass, ha van hozzá kedved és jut rá időd.

Erre a biztatásra vártam. Három lépéssel már betűközben voltam, s mohó szemmel pásztáztam a gerinceket: mi lenne az, amivel a szó iránti éhségemet csillapítani tudnám? Néhány cirill betűs gazdasági, pénzügyi szakkönyv után kortárs világirodalmi szerzők – Updike, Capote, Moravia ismerős nevét olvasom, de tovább keresek. Jókai- és Mikszáth-regények mellett Darvas József, Rejtő Jenő, Passuth László munkáit látom, de itt van, természetesen, Petőfi, majd Illés Béla és Hidas Antal zárják a sort. No, az utóbbiakat azért mégse, de Darvast talán közelebből is megnézem. Mire Sándor néhány perc múltával visszatért, már a *Törökverő* fejezeteibe belebelekaptam szívtam magamba a nagy dicsőségű Hunyadi-kor levegőjét. Az asztalkán azonban két söröspalack és természetes üveg poharak nehéz talpa koccant, s e régóta nem hallott hangra illő büntudattal csuktam be, tettem félre a könyvet.

– Szereted a német sört? – érdeklődött, vagy inkább incselkedett vendéglátóm a szeme sarkából hamiskásan hunyorítva.

– Bár eddig még nem volt alkalmam megkóstolni, biztos vagyok benne, hogy nagyon jól fog esni. Én lassan már a többnyire érleletlen vagy savanyú Zsiguli sör ízére sem emlékszem.

– Hát akkor legszebb ideje, hogy véleményed mondj erről – veszi vissza Sándor a szót, s tölti a máris párásodó barna palackból a biztatón habzó italt.

– No, egészségre!

– Egészségére, százados! – emelem szemmagasságba a poharat és – biccentéssel igazolva: tudom, mi magyarok, a sörrel nem koccintunk – boldogan töltöm magamba a hús, jóízű folyadékot. – Ez igen! A munkácsi sört említeni is vétek vele egy napon. De még a leMBERGIT is. Legfeljebb... a cseh Staroprament vagy az Arany Fácánt. Ám e jobbnak minősíthető sörök élvezetére odahaza csak nagyon ritkán volt szerencsénk. Ha pedig olykor híre ment, hogy a városban cseh sört csapolnak valahol, s a sörbarátok diszkréten tolongó tömegében sikerült a pult közelébe sodródniuk, legalább három korsót töltöttünk meg fejenként, ha már így megszenvedtünk érte. De miért is sorolom mindezt, bizonyára ön is jól ismeri az otthoni viszonyokat.

– Persze hogy ismerem, de ha egymás között vagyunk, akárcsak most is, tegezhet sz nyugodtan, hisz nem sokkal vagyok idősebb nálad. Na, mondd, hogy szervusz! – biztatott a pertura poharát megemelve, őszinte baráti mosollyal.

S így, ebben a kedélyes, lassan oldódó, társalgási stílusban folyt volna az ismerkedés még jó ideig, ha meg nem szólal a csengő. Sándor felesége, Edit asszony ért haza, és a két fiúgyermek. Nem lepte meg különösebben a jelenlétem, mint jelezte is a bemutatkozásomat követően.

– A férjem néhány napja beszélt magáról, már vártuk – mondta, minden formaságot mellőzve. – Érezte jól magát nálunk, biztosan régen volt már, amikor magyarokkal beszélgetett.

– Köszönöm a kedvességét, Editke, maga valóban a lényegét fogta meg. Mert jó dolog kedves, jóindulatú emberekkel találkozni, a vendégszeretetüket élvezni idegenben, de számomra mégis az élő magyar szó jelenti a legnagyobb örömet.

– Tudjuk, László, s higgye el, nagyjából mi is így érzünk, hiszen hasonló helyzetben vagyunk. Nekünk is hiányzik az otthoni környezet, mert itt csak egymással beszélhetünk magyarul, na meg a nagyobbik kisfunkkal, Sanyikával, aki már hároméves. Az itteni óvodában csak oroszul kénytelen tanulni, akárcsak másfél éves testvére, Viktor. Ez viszont kimondottan előnyös is lehet még számukra az életben, mert a gyerekek ilyenkor a legfogékonyabbak.

– Nekik legalább nem lesz majd nehéz a tanulás – vette át a gondolat fonálát Sándor. – Azt tudni kell, hogy a mi helyzetünkben a jövőnket nem magunk tervezzük. Engem bármikor átirányíthatnak akár több ezer kilométerre egy másik országba vagy más katonai körzetbe, az azonban bizonyos, hogy ott csak oroszok között leszünk, s a gyerekeknek is abban a környezetben kell majd felnőni.

– A László helyzete azért mégiscsak más, mint a mienk – terelte rám a szót a háziasszony. – Mennyi is maradt még hátra a szolgálatból?

– Valamivel kevesebb, mint a fele. De talán még jobban hangzik, ha azt mondom, hogy a nagyobb része letelt.

– Az a néhány hónap már úgy elrepül, hogy szinte észre sem veszi, aztán mehet vissza az édesanyjához meg a kedveséhez... Mert gondolom, a családon kívül is nagyon várja valaki!

Hát igen, vár. De mivel egy másik nő kérdezett rá, pillanatnyi zavar kerített hatalmába, talán el is pirulhattam, ezért – érezve és a kérdezővel is éreztetve, hogy korai lenne még a legszemélyesebb dolgaimban kitárulkozni – válasz helyett csak egy kényszeredett mosollyal néztem magam elé. Átmeneti elgyöngülésemet látva, Edit ügyes háziasszonyi képességgel vezette más mederbe a beszélgetést:

– De tudja mit? Hogy el ne felejtse teljesen az otthoni ízeket, maradjon itt vacsorára, vagy minek is mondjam... talán inkább késői ebédnek, mert azt ma mindketten kihagytuk. Kóstolja meg, ha szereti, a káposztás paszulyunkat. Igaz, nem savanyú, hisz ilyenkor az nincs, hanem csak édes káposztával készült, de a lényeg – egy kis hazulról hozott füstölt sonka maradéka – belefőtt.

– Nagypám mindig azt mondta, akkor igazi bármilyen paszuly, ha a disznó belelépett a fazékba – idézte fel Sándor az általam is jól ismert szöveget, s ezzel már újból szálán ment tovább a beszéd.

– A csípős paprikát szándékosan hagytam ki belőle a gyerekek miatt, de tudom, hogy a férfiak ragaszkodnak hozzá, úgyhogy tegyen bele, ha úgy szokta, kedve szerint egy kis dobronyit – biztatott Edit, s miközben egy tenyérnyi tányérkán három cső szárított paprikát tett az abroszra, így folytatta: – Merthogy én kisdobronyi vagyok. És maga?

– Én a Tisza partjáról, Újlakról vonultam be – feleltem. S mivel tudtam, hogy előbb-utóbb úgyis sor kerülne rá, megtoldtam a választ egy újabb adalékkal: – De azt megelőzően majd' négy éven át Ungváron voltam magyar szakos diák.

Az asztal felé tartva, kezében a felmelegített étellel az asszony egy pillanatra megállt, rám nézett. Szemében máris ott ágaskodott az egyelőre még körüljáratlan talány: ugyan, miféle szerzet lehet ez a fiatalember? Most ő volt zavarban, de a tálalás letéve már elodázta magában a talány megfejtését:

– Hát akkor szeresse, szívesen adjuk. Jó étvágyat!

– Egy pillanat! – állt fel az asztaltól Sándor, mint akinek eszébe jutott valami fontos. Kiment, de fél perc múlva már vissza is jött, kezében rumos üveggel. – Nem vagytok ti grófok, hogy életetek végéig magázzátok

egymást; ideje, hogy összetegeződjete, mert mi már egy órája túl vagyunk rajta. Hol vannak a hozzávaló pohárcák? – nézett kérdőn asszonyára.

Miközben az én nagy öröömre magyarul beszélő szovjet százados töltött a rumos üvegből, félig-meddig tréfálkozva katonavoltomra is figyelmeztetett:

– De csak egy keveset, mert ha a feletteseid megérik rajtad, abból könnyen baj lehet.

– Nagyon remélem, a mai napon az nem fog sorra kerülni, meg aztán amúgy sem áll szándékomban Kondratyenko törzsőrmesterrel csokolózni – próbáltam oldani a humor iránti fogékonysággal is vendéglátóim aggodalmát.

– Hát akkor úgy legyen, és még egyszer: egészségedre! – vette fel Sándor a pohárcát.

– A ti egészségetekre is egyben, és... szervusztok!

A jó erős rum végigsöpörte és átmelegítette a maga útját, s a célba jutva rövest hozzáfogott, hogy kifogástalan étvágyat készítsen az ismerős illatokat árasztó káposztás paszulyhoz. Rég nem esett már ilyen jól főtt étel, s amíg kanalaztam, a háziak szemmel látható elégedettségére is, tökéletesen otthon éreztem magam.

– Hogy is volt hát az a dolog az egyetemmel? Úgy tudom, Ungváron már működik a katonai tanszék. Szerintem, ha négy évig oda jártál, neked lassan már tartalékos tisztnek kellene lenned – vette elő Sándor az előbbieket során levegőben maradt kérdést.

– Valóban működik, s éppen az egyik katonai tantárgy anyagából, a hadi taktikából húztak el elsőként, hogy előkészítsék az egyetemről való eltávolításhoz... De, hogy megkíméljelek benneteket a további kérdésektől, s ha van türelmetek végighallgatni, megpróbálom tömören összefoglalni az én kényszerű bevonulásom történetét. Merthogy kényszerű volt, az vitathatatlan. Az egyetem negyedik évfolyamáról ugyanis nem csapnak el túl gyakran diákokat, mert aki nem odavaló, kihullik már az elején; vagy ha mégis, újra és újra megadják számára a folytatás lehetőségét. Az én esetemben pár nap alatt összejött a kizárásra okot adó három elégtelen. A hadi taktika után a szocializmus politikai gazdaságtanából, majd a 20. század világirodalmából. Bevallom, ez utóbbi rosszulesett, mert erre a tárgyra összpontosítottam minden energiámat, de esélyem sem volt rá, hogy az idegen nyelvi kar dékánjának, aki vizsgáztató tanáromat ez alkalommal felügyelte, s mellesleg az ukrainai írószövetség kárpátontúli területi tagozatának párttitkára volt, bebizonyítsam, hogy ismerem valamelyest a kortárs világirodalmat. Ő kivágott, én pedig úgy rájuk csaptam a hatalmas tölgyfaajtót, hogy a vakolat hullott. A kizárásomról szóló rektori parancsot még aznap kifüggesztették

minden egyes karon, s bár számítottam rá, mégis döbbenettel olvastam a hirdetések között...

Vendéglátóim arca érthetően komor lett, de szemüket az érdeklődés kerekre nyitotta. „Mindenképpen tovább kell mondanom – döntöttem magamban –, valamelyest részleteznem az előzményeket.”

– Már középiskolás koromban verseket írtam, s Ungvárra kerülve tagja lettem egy fiatal alkotókat egyesítő csoportnak. Új barátaim sokat olvastak és más csatornákon át is tájékozódtak a világ dolgairól, így felismerték, hogy a pártpropaganda által felépített világkép sok tekintetben eltér a valóságtól. S mivel apáink, nagyapáink több évtizedes élettapasztalata is ezt a felismerést támasztotta alá, hamarosan magam is fenntartásokkal olvastam az újsághíreket, de a területi sajtóban közölt magyar nyelvű szépirodalmat is, amelynek mintha csak annyi lett volna a feladata, hogy állandó éljenzésre, tapsolásra nógassa az olvasókat. Tudtuk már, hisz olvastuk az irodalmi folyóiratokat, és biztatásnak vettük, hogy a kortárs szovjet-orosz és ukrán költészet rég túllépett ezen a maradi kultúrpolitikán, de Kovács Vilmos, a legjelentősebb otthoni író példája is azt a meggyőződésünket erősítette, hogy az irodalom művészet legyen inkább, s ne a pártpolitika szócsöve. Röviden: tisztább és magyarabb irodalmat kezdünk művelni, de ezt a törekvésünket az irodalompolitika ungvári alakítói eleve ellenségesen fogadták. '71 augusztusában jelent meg az újságban az a fél oldalt kitevő szigorú bírálat, amely sokkal inkább túnt kíméletlen hadüzenetnek, mint nevelő szándékú, féltő feddésnek. Ráadásul a cikkíró az általa dekadensnek és a szovjet valóságtól elidegenedettnek minősített, épphogy bimbózó irodalmunk formai és eszmei hiányosságait kimondottan az én verseim ízléstelen, durva boncolgatásával szemléltette, miközben az inkriminált verseknek nyilvánosságot biztosító ifjúsági lap magyar kiadásának szerkesztőjétől, valamint az egyetemi komszomol- és pártszervezet vezetőitől a politikai éberséget kérte számon. Nem csoda hát, ha a következő egyetemi félévem az állandó megfigyelések, számonkérések és magyarázatírások jegyében telt... A többit meg már tudjátok.

Monológom utolsó mondatainak morzsolgatásából fel-felsandítva, kíváncsian figyeltem Sándor és Edit arcának rezdüléseit, ők azonban magukba fordulva teljesen semlegesnek mutatkoztak, így a gondolataik előszobájáig sem jutottam el. Holott be sem fejeztem a történetemet. Az újság szerkesztőségének és a területi pártbizottságnak címzett beadványunkról, az aláírásgyűjtés szervezéséről és körülményeiről még egy

szót sem szóltam. Ezek ismeretében vajon most hogyan nézne rám egy hivatásos katona, aki felesküdt a szovjet rendszer szolgálatára? Míg ezen töprengtem, Sándor mégiscsak felemelte fejét a tanácstalan merengésből és megszólalt:

– Szóval írogatsz... Gondolhattam volna abból az örökké ábrándos tekintetedből... Nem tudom, volt-e alkalmad az utóbbi hetekben tévézni. Ha igen, láthattad, mert a nyugat-berlini televízió többször is bemutatta Szolzenyicin nyugatra való érkezését; aki a repülőgépből kiszállva messze elkerülte a tiszteletére odasereglett újságírók és fotósok tömegét. Még csak egy rövid interjú sem adott senkinek, annyira óvatos volt, pedig neki már neve van, nincs mitől tartania. Vagy ki tudja? Lásd, ezen te is elgondolkodhatsz.

– Mintha csak az apámat hallanám, mintha az ő örökös intelme szólalna meg benned. Mindenesetre örülök, hogy így fogadtad ezt a vallomást, s nem akarsz most minél előbb szabadulni tőlem.

– Ugyan már! Te is ember vagy, csak éppen nem az a fajta, akiből tizenkettő tesz ki egy tucatot... De mondd csak, nem az apád volt ilyen izgága természetű fiatalabb korában? Neki mi a szakmája?

– Az én apám cipőgyári munkás, anyám úgyszintén. Egyébként neki is megvolt a hajlama, hogy hozzám hasonlóan értelmiségi életet képzeljen el magának, lehetőségeit azonban elsöpörte a háború utósele. Alig múlt tizennyolc éves, amikor sokezredmagával Szolyvára vitték, de szerencséjére a tífuszjárvány miatt vesztégár alá került, s ott töltötte a telet. Akiket akkor tovább hajtottak a lebombázott galíciai vasútvonalak és alagutak helyreállítására, szinte mind a nélkülözés és a ritka hideg tél áldozatai lettek. Kilenc- vagy tízéves lehettem, amikor apám először mesélte el nekem az ő nevezetes, de sikertelen szökése történetét. Akkor sem azért, hogy kérkedjen velem, hanem a körülmények hozták ki belőle... Egy februári délutánon szipogva mentem haza az iskolából, mert a hadsereg napjára tervezett szereplés elmaradt, s nem mondhattam el az olvasókönyvből tanult, a szovjet fegyveres erőket dicsérő bugyuta versikét. Apám a délelőtti műszak végeztével már otthon volt, s miután megtudakolta bánatom okát, a térdére ültetett és mesélni kezdett:

– Mi nagyon szeretünk téged, kisfiam. Nincs is nekünk több fiunk, csak ez az egy. Nem akarunk neked rosszat, de azt értsd meg, hogy nem érdemes szomorkodnod a szerep elmaradása miatt, mert február 23-a nekünk nem ünnepünk. Ugye tudsz arról, hallhattál már róla eleget, hogy amikor a szovjet katonák hozzánk bevonultak, elvitték az

embereket. Elvittek engem is, aki akkor mindössze nyolc évvel lehettem idősebb, mint most te vagy. Naponta haltak körülöttem a társaim az éhség, a hideg és a betegségek miatt. Egyszer arra figyeltem fel, hogy az ór bement az egyik épületbe, s néhány perc elteltével sem jött vissza. Nem sokat gondolkoztam, nekimentem a magas, duplasorú szögesdrót kerítésnek. Az egyikem átjutottam, s felmásztam a másíkra. De épp ekkor került elő az ór, s észrevett nyomban. Kiabálni és lőni kezdett, fütültek körülöttem a golyók, a kerítés tetején se mozdulni, se visszafordulni nem mertem. A lövöldözésre összefutott a teljes őrség, de nekem továbbra is ott kellett maradnom a szögesdrótokon. A kerítés alá fegyveres ór állt, és a barakkokból kiterelték, majd felsorakoztatták a foglyokat. Egyenként hajtották végig őket a kerítés alatt, hogy mindenki lásson engem, és szökésre ezen túl senki gondolni se merjen. Aztán az őrszobára vittek, ahol kegyetlenül megverték. Amikor magamhoz tértem, tolmácsot hoztak, vallatni kezdtek. Legelőször azt kérdezték, hogy mikor terveztem el a szökést. Mondtam, hogy egyáltalán nem terveztem, ez csak úgy adódott. Aztán: honnan tudtam, hogy a katonák a hadsereg napját ünneplik, hogyan figyeltem ki, hogy az őrség ilyenkor nem éber annyira? Erre sem tudtam válaszolni, mert dehogy is tudtam én a hadsereg napjáról! Végül azt firtatták, hogy kik tudtak még a szökésemről. Ezt is teljesen értelmetlen kérdésnek tartottam, erre se válaszoltam. Újból megverték, majd bedobtak egy hideg, sötét helyiségbe... Látod ezt a vörös forradást a bal szemem alatt? Kisebb korodban többször kérdezted, hogy mi ez. Most már megmondhatom: egy orosz derékszűj nagy rézcsatjának a nyoma... Hát ezért nem örülünk mi a hadsereg napjának, kisfiam...

Itt úgy hallgattam el, mintha a saját történetem végére értem volna, mintha '45 februárjában én lettem volna az a nyurga legény, akit a szovjet hadsereg ünnepén az oroszok agyba-főbe vertek. Gondolkodás nélkül vállamra vettem volna apám akkori sorsát, amelynek öröksége azóta nyomaszt csak igazán, mióta magam is ugyanazt a szovjet egyenruhát viselem. Úgy éreztem, ez a hangulat egy kicsit hatalmába kerítette kedves, új ismerőseimet is.

– Szeretnék beszélgetni egyszer az édesapáddal – ocsúdott fel Sándor a kábulatból. – Néhány hét múlva szabadságra megyek. Ha nincs ellene kifogásod, meglátogatom a szüleidet, s elmondom nekik, hogy jól vagy, és hogy ezután már mi is vigyázunk rád.